UNELE CONSIDERENTE PRIVIND INTERACȚIUNEA CURȚII CONSTITUȚIONALE CU PARLAMENTUL

SOME CONSIFERATIONS REGARDING INTERACTION OF THE CONSTITUTIONAL COURT WITH THE PARLIAMENT

Elena ARAMĂ, ORCID: 0000-0002-6406-3743
Universitatea de Stat din Moldova,
Chișinău, Republica Moldova

CZU: 342.565.2:342.53:342.34
e-mail: aramaelena@gmail.com

The Constitutional Court and the Parliament are differents institutions, according to their legal nature, the Parliament being a representative institution with legislative powers and the Constitutional Court – institution for controlling the constitutionality of legal acts. However, their activity intersects with the participation in the legislative process, which does not put the Parliament in a position of subordonation to the Constitutional Court, but of ensuring respect for the Constitution, to which both must obey. The analisis of the jurisprudential practiceof the Constitutional Court of the Republic of Moldova demonstrates the courageous position of the Court, which from being a negative legislator (Kelsen), sometimes resorts the position of a positive legislator. The situation exemplified in the case of the exception of unconstitutionality when the Court issues some provisional solutions to protect the rights of people who have a case before a court. The Parliament informed through the Addresses about these provisional solutions and the need to make changes in the normative acts containing the contested provisions.

Keywords: *Democracy, the rule of law, control of the constitutionallity of laws, the exception of a unconstitutionallity, Addresses sent to the Parliament.*

Curtea Constituțională și Parlamentul sunt organe diferite după natura lor juridică, Parlamentul fiind organ reprezentativ cu atribuții legislative, iar Curtea Constituțională – un organ de control al constituționalității actelor juridice. Totuși, activitatea lor se intersectează prin participarea Curții Constituționale la procesul de legiferare, ceea ce nu pune Parlamentul în poziție de subordonare față de Curtea Constituțională, ci de asigurare a respectului față de Constituție, cărora, ambele organe trebuie să i se supună. Analiza practicii jurisprudențiale a Curții Constituționale a Republicii Moldova demonstrează poziția curajoasă a Curții, care din legiuitor negativ (Kelsen) recurge câte odată la poziția de legiuitor pozitiv. Această situație se exemplifică în cazul excepției de neconstituționalitate, când Curtea emite unele soluții provizorii pentru a proteja drepturile persoanelor ce au un dosar pe rolul unei instanțe judecătorești. Parlamentul este înștiințat prin intermediul Adreselor despre aceste soluții provizorii și necesitatea de a face modificări în actele normative ce conțin prevederile contestate.

Cuvinte-cheie: *democrație, statul de drept, control al constituționalității legilor, excepția de neconstituționalitate, adrese trimise Parlamentului.*

INTRODUCERE

Democrația, acest vis de aur al omenirii, cu toate criticile care i s-au adus – că este un cuvânt pompos pentru un lucru inexistent (J.-P. Sartre) [1], sau că este o stea moartă , a cărei lumină încă se vede, dar care s-a stins demult și definitiv [2] - continuă să fie un subiect actual atât pentru specialiștii din domeniul dreptului și politologiei, cât și pentru fiecare membru responsabil al societății. În acest context democrația și drepturile omului, statul de drept, justiție independentă, sunt subiecte interconectate și interdependente, ce se consolidează reciproc și fac parte din valorile fundamentale ale umanității. La noi, ca de altfel și în alte state aflate în tranziție, democrația se prezintă ca un proiect, realizarea căruia depinde de foarte mulți factori, extensiunea cărora și gradul lor de interacțiune apriori sunt încă puțin cunoscute și, în definitiv, greu de anticipat. Instituțiile pe care le consacră constituția nu sunt decât mijloace de întrupare a ei. Pentru ca aceste mijloace să fie eficiente trebuie de adăugat că democrația nu poate fi realizată fără un echilibru social, iar el nu poate fi atins și cu atât mai mult – păstrat - în absența educației în spiritul democratic, adică așa cum în mod magistral a enunțat primul președinte german ales democratic după primul război mondial Friedrich Ebert - Democrația are nevoie de democrați. Dacă între democrație și controlul de constituționalitate există legătură, atunci întrebarea este care este tipul acelei legături, este una de cauză și efect, de temporalitate sau de altă natură. Secretarul general al Consiliului Constituțional francez într-un interviu realizat în 2003 s-a exprimat în sensul că, mai degrabă, controlul de constituționalitate este un confort al democrației moderne, decât o condiție a democrației [3]. Să înțelegem că în sensul citat autoritățile publice democratice se pot relaxa, fiindcă au la îndemână controlul de constituționalitate? Desigur, în condițiile Franței, în care după perioadele tumultoase ale Revoluției din 1789 instituțiile democratice s-au creat treptat, controlul de constituționalitate fiind introdus de abia conform Constituției din 1958, remarca secretarului general poate fi înțeleasă.

MATERIALE ȘI METODE

În perspectiva democratizării a fost adus în discuție conceptul parlamentarismului raționalizat, concept paternitatea căruia este atribuită lui Boris Mirkine-Guetzevitch și prin care se înțelege un parlamentarism ce nu permite instabilitate politică, volatilitate excesivă guvernamentală, un parlamentarism, ce nu sfidează Constituția. În acest sens relevante sunt relațiile dintre autoritățile publice. Este de notorietate publică faptul că există tentația naturală a fiecărui organ de a păstra sau chiar lărgi domeniul său de competență. La debutul activității Curții Constituționale de la noi s-au pus întrebări referitor la natura juridică a puterii acesteia, dacă controlul de constituționalitate este compatibil cu democrația, dacă nu cumva Curtea Constituțională își subordonează Parlamentul? Cu atât mai mult cu cât Curtea nu are la origine un vot popular similar celui cu care este investit Parlamentul. Acestor îngrijorări le-a răspuns chiar însăși Curtea, apreciind că puterea sa nu o poate înlocui pe cea a Parlamentului, că nu are putere de evaluare și decizie identică cu cea a Parlamentului, că doar veghează asupra conformității legii

cu Constituția, pentru a cenzura eventualele abuzuri ale legislativului și a face ca voința constituantei să prevaleze asupra voinței legiuitorului ordinar [4].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Analizând activitatea jurisprudențială a Curții Constituționale a Republicii Moldova, observăm că pas cu pas prin aplicarea principiilor generale, formulând obiective cu valoare constituțională s-a ajuns la lărgirea domeniului de competență a Curții Constituționale. Autorul francez Dominique Rousseau consideră că democrația are de câștigat prin instituirea controlului de constituționalitate , numind această formă a democrației democrație constituțională sau democrație continuă, ce nu se opune democrației electorale sau reprezentative, dar care o îmbunătățește, lărgind spațiul de participare a poporului la exercitarea puterii [5].

Cunoscutei fraze a lui Hans Kelsen că Curtea Constituțională este un legislator negativ, se poate adăuga astăzi, că ea este nu doar un legislator negativ, ci chiar unul pozitiv, deci pe drept cuvânt, poate fi calificată ca un actor al procesului legislativ, ca un veritabil colegislator.

Pe teren francez relațiile dintre organul de control al constituționalității și Parlamentul sunt calificate ca fiind privilegiate, este opinia autorului francez Jean-Luc Warsmann, președinte (în 2009) al comisiei legislative a Adunării Naționale a Franței. Participarea la procedura legislativă lasă loc pentru întrebarea, dacă nu înseamnă că au aceiași competență legislativă? Răspunsul ar fi unul negativ, căci organul de control al constituționalității nu se substituie legiuitorului, dar îl orientează pe legiuitor să se mențină în limitele constituționale. Totuși această orientare nu este una categorică, principalul fiind tendința de a se plia pe materia constituțională. Un exemplu interesant în această direcție o reprezintă cazul examinării de către Curtea Constituțională la 28 mai 1996 a sesizării Președintelui Republicii Moldova prin care se solicita interpretarea art. 93 alin. (2) în legătură cu faptul că Regulamentul nou al Parlamentului nu intrase încă în vigoare (deși fusese votat), dar Parlamentul avea nevoie de o procedură de votare în caz de reexaminare a legii trimise de către Președintele Republicii împreună cu obiecțiile sale. Curtea Constituțională a interpretat alin. (2) al art.93 în sensul că Parlamentul își poate menține opțiunea dacă în cadrul reexaminării legii pentru acea opțiune s-au pronunțat deputații cu majoritatea de voturi, cerută pentru această procedură de către Regulamentul Parlamentului, dar acel număr *nu poate fi mai mic decât numărul de voturi cu care s-a votat legea înainte de a fi trimisă Curții Constituționale*. În acest caz Parlamentul până la intrarea în vigoare a noului Regulament a ținut cont de recomandarea Curții, dar de la data intrării în vigoare a Regulamentului modalitatea aleasă și votată de Parlament a fost alta și anume – procedura, *numărul de voturi erau aceleași și în cadrul votării obișnuite, și în cadrul reexaminării* [6]. Considerăm că în cazul dat relațiile au fost unele reciproc respectuoase, ieșind în evidență faptul că Parlamentul poate alege altă opțiune decât cea sugerată de Curtea Constituțională, dar care poate fi în mod necesar compatibilă cu Constituția .

Autorul francez Alexandre Viala a arătat că interpretarea judecătorului constituțional este supusă controlului Parlamentului. În loc să cenzureze textul pentru incompetență negativă Consiliul Constituțional al Franței a preferat să precizeze o noțiune prea vagă ca s-o pună în acord cu Constituția. Consiliul propune un model de interpretare a legii care este compatibilă cu Constituția. Aceste soluții sunt familiare și Curții Constituționale din Republica Moldova, în special atunci când formulează soluții provizorii, care în mod obișnuit sunt formulate atunci când este constatată neconstituționalitatea unei/unor norme juridice. Prin soluțiile provizorii se formulează o reglementare juridică care va sta la baza deciziilor organelor de aplicare a dreptului până la remedierea neconstituționalității constatate de Curtea Constituțională, scopul fiind evitarea unui vid legislativ pentru o mai bună protecție a drepturilor persoanei.

Nu ar trebui să existe o confruntare între organul reprezentativ suprem și organul de control al constituționalității, ci un Modus vivendi între Parlament și Curte Constituțională. La noi în condiții de maturizare politică incipientă au fost și încercări de imixtiune în activitatea Curții și a se impune în fața Curții Constituționale prin intermediul unor deputați. Astfel în 2011 Curtea a calificat scrisoarea deschisă a unui deputat în Parlament, fost Președinte al țării, ca imixtiune în activitatea sa, deoarece având pe rol examinarea unei sesizări despre alegerea Președintelui, deputatul respectiv, nefiind parte la examinarea acesteia, îi indica Curții cum trebuie să decidă, adică făcea presiuni asupra Curții, amenințând voalat, că în caz contrar, adică dacă Curtea nu va decide în sensul indicat de el, decizia Curții va deschide calea uzurpării puterii în stat.

Societatea civilă prin organizațiile sale ajută la menținerea unui dialog indirect între Parlament și Curtea Constituțională, observând lipsa de coordonare a activității legislative, întârzierea preluării de către Parlament a argumentelor Curții, în special atunci când este vorba despre adresele Curții Constituționale, trimise Parlamentului. În 2022 (după 10 martie) asociația Promo-Lex a făcut un apel public către Parlament să execute integral adresele Curții Constituționale cu privire la dreptul electoral, arătând că din 2011-2022 au fost emise 7 adrese ale Curții în materie electorală, iar în proiectul de lege examinat în prima lectură se regăsește doar una [7]. Trebuie de spus că nu numai în materie de drept electoral, dar și în alte ramuri, instituții juridice adresele Curții Constituționale nu sunt integral executate de către Parlament, deși acesta se străduie să țină pasul. În argumentarea acestei concluzii pot fi aduse datele relevante din Raportul Curții Constituționale pe anul 2022 – la data prezentării Raportului - ianuarie 2023 - nu erau executate : în 2012 – 1 adresă, în 2014 – 1 adresă, în 2017- 1 hotărâre și 3 adrese, în 2018 – 1 hotărâre și 2 adrese, în 2019 – 3 hotărâri și 2 adrese, în 2020- 4 hotărâri și 3 adrese, în 2021- 7 hotărâri și 3 adrese, în 2022 – 4 hotărâri și 4 adrese [8]. Este de înțeles că adresele și hotărârile din 2022 încă nu fusese executate, căci Raportul era făcut la începutul anului 2023, dar pentru celelalte hotărâri și adrese neexecutate nu există justificare. Din 2020 până în 2022 inclusiv nu au fost executate de Parlament 11 hotărâri și 6 adrese, deci, în total la 17 solicitări ale Curții Constituționale Parlamentul nu a reacționat.

CONCLUZII

Analiza materialelor activității jurisprudențiale ale Curții Constituționale în ceea ce privește interacțiunile ei cu Parlamentul denotă că între Parlament și Curte există un dialog indirect prin intermediul hotărârilor de neconstituționalitate și adrese trimise Parlamentului spre executare, dialog care necesită ameliorări, ajustări, în special pe latura Parlamentului. În această direcție o atenție deosebită trebuie acordată soluțiilor provizorii, interpretării sub rezerva constituționalității, adică interpretării legii conforme cu Constituția.

Rolul jurisprudenței constituționale indubitabil sporește, ceea ce nu înseamnă că rolul Parlamentului descrește, ci că ambele autorități în beneficiul democrației trebuie să mențină un dialog sub constrângere constituțională, căci atât Curtea Constituțională, cât și Parlamentul datorează respect Constituției, că legiuitorul ca organ reprezentativ poate adopta orice lege, dar care să fie în acord cu Constituția.

Referințe:

1. Citat după: Malgorzata Kowalska, La democratie selon Sartre et la conjoncture ideologique actuelle. În: Les temps modernes, 2005, nr 4-6, p. 416.
2. G. Rist, Le developpement. Histoire d une croyance occidentale, 1996, p.377
3. La place du Conseil dans la democratie francaise (entretien avec monsieur Jean Eric Schoettl). Disponibil pe: https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/pdf/Conseil/entretiensg.html
4. Pentru un punct de vedere divergent: Jean-Marie Denquin, Que veut dire par la democratie? L essence, la democratie et la justice constitutionnele // Jus politicum, nr 2, 2008. Disponibil: https://shs.hal.science/halshs-03285710
5. Dominique Rousseau La democratie continue: les fondements constitutionnels et instituons d une action continuelle des citoyens . Disponibil: https://confluencedesdroits-larevue.com/?p=726https://www.conseil-constitutionnel.fr/sites/default/files/as/root/bank_mm/pdf/Conseil/entretiensg.htm.
6. Mai pe larg în: Elena Aramă Controlul constituționalității legilor: istorie și actualitate. Chișinău: Museum, 2000, p. 47-48.
7. Disponibil pe: https://promolex.md/21957-apel-public-asociatia-promo-lex-solicita-parlamentului-republicii-moldova-solutionarea-completa-a-adreselor-curtii-constitutionale-in-materie-electorala/?lang=ro
8. Disponibil pe: https://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/2023/h1_2023.01.05_rou.pdf